עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל"ב [טוש"ע או"ח סי' קפו סעי' יד בהגה וסי' רא סעי' ב]:

כח ב מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' י סמג עשין ג טוש"ע יו"ד סי' רמג סעי' א ב וטוש"ע חו"מ סי' קסג סעי' ה:

כט ג טוש"ע יו"ד סי' קנו סעי' ג בהג"ה:

ל ד מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל"ז סמג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קנא סעי' א:

לא ה מיי' פ"י מהל' נדרים הל"ט [י] סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רכ סעי' יב וסעי' יד:

לב ו מיי' שם הל"א טוש"ע שם סעי' יח:

לג ז מיי' שם טוש"ע שם סעי' יט:

לד ח מיי' שם הל' י טוש"ע שם סעי' יג:

לה ט מיי' שם הל"א טוש"ע שם סעי' יח:

◆

ר"ן

לפתוח ראשון. בקריאת התורה שקורא ראשון: **ולברך ראשון.** ברכת המזון שהוא קודם לכל אדם: **וליטול מנה יפה ראשון.** אם בא לחלוק דבר עם ישראל עושה ישראל ממנו שני חלקים שוים וכהן בורר אי זו מהן שירצה: **והלך** זו **ארנונא.** סעודת המלך כשהולך ממקום למקום. ארנונא בלשון יון סעודה. לשון אחר שותפות שיש לו למלך בבהמות דארנונא לשון שותפות מדכתיב (במדבר כא) כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי: **עבדא דנורא אנא.** עבד לאש שהוא כהן לעובדי האש שעבדיו פטורים מכרגא. ולא הוי כמודה בעבודת כוכבים דמוכחא מילתא דלא אמר הכי אלא לאפטורי מכרגא. וכי קאמר צורבא מרבנן רבותא קאמר דאפילו צורבא מרבנן שרי ליה למימר הכי דהן סבורים לעבודת כוכבים והוא לגו לשמים כדכתיב(ה) ה' אלהיך אש אוכלה הוא: **אבא.** יער: **זבניה לבי נורא.** מכרו לעובדי האש שמליקין את האור בבית עבודת כוכבים שלהן: **רוב עצים להסקה ניתנו.** ולאו כמוכרו לעבוד עבודת כוכבים דהא איכא למיתלי בהתירא וכל היכא דאיכא למיתלי תלינן: **מתני' עד הקציר עד שיתחילו העם לקצור קציר חטים.** דהא הוא דחשיב להו לאינשי וקרו ליה קציר סתם: **הכל לפי מקום נדרו.** כלומר מסתמא בכל מקום מיקרי קציר קציר חטים אבל אם במקום נדרו הורגלו לקרות לקציר שעורים קציר סתם הכל לפי מקום נדרו. וכן נמי אם היה בהר בהר אף בזה הולכין אחר מקום נדרו שאם היה בהר הולכין אחר זמן קציר של הר שאע"פ שאחר כן ירד לבקעה והגיע קציר של בקעה כיון שעדיין לא הגיע קציר של הר אסור עד שיגיע קציר של הר וכדאיתא בגמרא: **עד הגשמים עד שיהו הגשמים עד שתרד רביעה שניה.** ג' זמנים הן של גשמים וכל זמן קרי רביעה על שם שהגשמים רובעים על הארץ. וקתני דמתסר עד שתרד רביעה שניה משום דסתמא שניה משמע שאינה מקדמת כל כך כרביעה ראשונה ולא מאחרת כל כך כשלישית. מיהו לא בעי עד שתעבור אפילו כי אמר עד שיהו הגשמים משום שאין זמנן קבוע: **עד שיגיע זמנה של רביעה.** אע"פ שלא ירדה עדיין דסבירא ליה דכיון דאין לירידתה זמן קבוע שהרי לפעמים מאחרת לירד אמרינן דבזמן ירידתה תלי נדרו ולא בירידתה ממש. כך נראה בעיני: **עד שילא ניסן כולו.** דעד ניסן רגילין גשמים לירד: **גמ' מחלוקת דאמר עד הגשמים.** כלומר כי פליגי ת"ק ורשב"ג אי בעי עד שתרד ואי בעי כשהגיע דווקא דאמר עד הגשמים אבל אמר עד הגשם אפילו ת"ק מודה דעד זמן גשמים קאמר ולא מתסר אלא עד שיגיע זמן רביעה שניה: ומקשו הכא אמאי לא משמע ליה נמי לת"ק עד הגשם ירידה ממש כי היכי דמשמע ליה עד הגשמים. ונראה בעיני דהיינו טעמא דמדינא עד שיגיע משמע דכי היכי דאמרינן דכל שאין זמנו קבוע כלומר שאין להמשכתו זמן קבוע לא מחית נפשיה לספיקא למיתסר ביה ומשום הכי אינו אסור אלא עד שיגיע הכא נמי כל שאין להתחלתו זמן קבוע שלפעמים מאחר הרבה כגשמים לא מחית נפשיה לספיקא ועד שיגיע זמן קאמר. וראייה לדבר מדאבעיא לן בירושלמי [פ"ח ה"ג] קבע זמן למשתה בנו ואמר קונם יין עד שיהא משתה בני אי הוי כמי שזמנו קבוע או מאחר שיכול לדחותו ולעשותו לאחר זמן כמי שאין זמנו קבוע ובודאי דהכי איבעיא לן מי אמרינן דכיון דקבע לו זמן לא מסיק אדעתיה שידחה אותו הלכך אסר נפשיה עד שיהא ממש וכל שדחה אותו לאחר מכן אסור עד שיהא או דילמא דכיון שיודע היה שיכול לדחותו לא מחית נפשיה לספיקא הילכך אע"ג דאמר עד שיהא עד שיגיע זמן שקבע לו קאמר ולא עד שיהא ממש. ומכאן אתה למד דכל שאין להתחלתו זמן קבוע עד שיגיע זמנו קאמר הילכך גשמים שאין לירידתן זמן ידוע מדינא כי אמר עד הגשם עד שיגיע זמן קאמר והא אפילו רבנן מודו. מיהו בעד הגשמים הוא דפליגי דכיון דסגי ליה למימר עד הגשם ואמר עד

הגשמים

גמרא

(א) [א]לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון [ב]אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר [ג]לא יהיבנא אכרגא דכתיב [1]מנדה בלו והלך לא שליט למירמא עליהון וא"ר יהודה מנדה זו מנת המלך בלו זו כסף גולגלתא והלך זו ארנונא ואמר רבא [ד]שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא אכרגא מ"ט לאברוחי אריא מיניה קאמר רב אשי הוה ליה ההוא אבא זבניה לבי נורא א"ל רבינא לרב אשי האיכא [2]לפני עור לא תתן מכשול א"ל [ה]רוב עצים להסקה ניתנו: **מתני'** [ו]עד הקציר עד שיתחיל העם לקצור קציר חטין אבל לא קציר שעורין הכל לפי מקום נדרו אם היה בהר בהר ואם היה בבקעה בבקעה [ז]עד הגשמים עד שיהו הגשמים [ח]עד שתרד רביעה שניה רשב"ג אומר עד שיגיע זמנה של רביעה עד שיפסקו גשמים עד שיצא ניסן כולו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר [ט]עד שיעבור הפסח: **גמ'** תניא (ד) [י]הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים אע"פ שהגיע הקיץ בעמקים אסור עד שיגיע הקיץ בגליל: עד הגשמים עד שיהו גשמים עד שתרד רביעה שניה רשב"ג אומר וכו': אמר ר' זירא מחלוקת דאמר עד הגשמים [כ]אבל אמר עד הגשם עד זמן גשמים קאמר

מיתיבי

רש"י

לפתוח ראשון. לקרות בספר תורה: **ולברך ראשון.** בברכת המוציא ובברכת המזון: **וליטול מנה יפה ראשון.** כשחולק עם אחיו הכהנים בלחם הפנים(א): **מנדה בלו והלך וגו'.** מקרא הוא בספר עזרא: **לא יהיבנא אכרגא.** איני רוצה ליתן מס בשביל שאני חכם: **עבדא דנורא.** עבד של עבודת כוכבים פלונית אני ואיני רוצה ליתן מס. נורא שם עבודת כוכבים: **אבא.** יער: **לפני עור.** דאינהו קא עבדי מינה צורך עבודת כוכבים: **להסקה ניתנו.** וכמוכר להסקה דמי ולא לעבודת כוכבים: **מתני' אמר קונם שאיני טועם עד הקציר.** עד שיתחילו לקצור חטין קאמר ולא קציר שעורים וקציר שעורים הוי מוקדם: **אם היה בהר.** בשעת הנדר אע"פ שירד בבקעה אסור עד שיתחילו לקצור בהר: **אמר קונם שאיני טועם עד הגשמים.** או שאמר שאיני טועם עד שיהו גשמים אסור עד שתרד רביעה שניה דגשמים משמע שנים: **רביעה שניה.** מפרש בגמרא: **עד שיגיע זמנה של רביעה.** אע"פ שלא ירדה כיון שהגיע זמנה מותר: **אמר קונם שאיני טועם עד שיפסקו גשמים אסור עד שילא ניסן כולו דברי ר' מאיר.** רבי מאיר לטעמיה דאמר במסכת תענית בפ"ק(ו) עד מתי שואלין את הגשמים ר"מ אומר עד שילא ניסן רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח ותו לא: **גמ' מחלוקת דאמר עד הגשמים.** למר סבר עד זמנה ולמר סבר עד שתרד: **אבל אם אמר עד הגשם.** דברי הכל עד זמן גשמים של רביעה ראשונה קאמר למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה (ב)(ז)(עד שיגיע זמנה כו') דגשם מלא רביעה משמע:

הבכירה

מסורת הש"ס

(א) [עיין תוספות חולין פז. סד"ה ותיינו], (ב) ב"ב ח., (ג) תענית ו:, (ד) [תוספתא פ"ד], (ה) [עי' חשק שלמה], (ו) [דף ה.], (ז) רש"א מ"ז, (ח) [דברים ד], (ט) בס"א טסף: פסולים, (י) מתני' לקמן סג., (כ) לקמן סג: עד סוף המסכת.

◆

תורה אור השלם

1. וּלְכֹם מְהוֹדְעִין דִּי כָל כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא זַמָּרַיָּא תָרָעַיָּא נְתִינַיָּא וּפָלְחֵי בֵּית אֱלָהָא דְנָה מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ לָא שַׁלִּיט לְמִרְמֵא עֲלֵיהֹם:
עזרא ז כד

2. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט יד

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וליטול וכו' הפנים הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה לא יהיבנא וכו' חכם הס"ד ואח"כ מ"ה מנדה בלו וכו' עזרא הס"ד ואח"כ מ"ה עבדא: (ב) ד"ה אבל אם אמר וכו' ולמר כדאית ליה דגשם מלא רביעה משמע ועד שיגיע זמנה כו' הס"ד:

◆

פירוש הרא"ש

לפתוח ראשון. להיות ראש המדברים בכל קבוץ עם לדבר ולדרוש תחלה: **ולברך ראשון.** בתורה ובברכת המזון וכשיושב בסעודה יטילו לו מנה יפה תחלה: **מנדה בלו והלך.** כורש מלך פרס צוה שלא ישאלו מס לאנשי כנסת הגדולה וכיון שמן הדין פטור שרי ליה למימר כדי שלא יגזלו ממונו: **מנת המלך.** קצוב על הקרקעות: **זו ארנונא.** עשור בהמות: **עבדא דנורא אנא.** עבודת כוכבים שעובדים לאש: **לצורבא דרבנן.** דלא חיישינן שמא יתפקר לגלל יותר הפירו לומר שהוא עבד של המשרתים העובדים עבודת כוכבים: **הוה ליה אבא.** יער: **לפני עור לא תתן מכשול.** דעובדי כוכבים מצווים על עבודת כוכבים ושמא יעשו תמונה צלמים ונויי עבודת כוכבים: **רוב עצים להסקה ניתנו.** וכיון דאיכא למתלי שקנו לדבר היתר תלינן והכי אמרינן

מוסף רש"י

לפתוח ראשון. בכל דבר כבוד, בין בתורה בין בישיבה הוא ידבר בראש (גיטין נט:) לקרות בס"ת (מו"ק כח:). **ולברך ראשון.** בסעודה (גיטין נט:) ברכת המזון (מו"ק כח:) זימון (הוריות יב:). **וליטול מנה יפה ראשון.** אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר, לאחר שיחלקו בשוה אומר לו ברור וטול איזה שתרצה (גיטין נט:). **מנדה בלו והלך.** דריוש צוה את פחת עבר הנהר על אנשי כנסת הגדולה (ב"ב ח.). **מנת המלך.** מנחת מסים שהן מטילין תמיד על בני המדינה (שם). **ארנונא.** עשורי תבואות ובהמות מדי שנה בשנה (שם). **עד הגשמים.** דאמר קונם אם אהנה מדבר זה עד הגשמים (תענית ו:). **עד שתרד רביעה שניה.** בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ואין קורין גשמים לראשונה עד שתרד שניה, שמכאן ואילך מקולקלות הדרכים ומלוכלכות מפני הגשמים, ל"א עד הגשמים משמע תרי דהיינו רביעה שניה (שם). **עד הגשם.** דגשם לא משמע אלא חדא רביעה, ולדברי הכל כשהגיע זמנה של רביעה ראשונה מותר (ראמ"ה בשמו).

במסכת ע"ז: מתני' עד הגשמים עד שיהו גשמים. בלוה לשון שאמר מותר כיון שהתחילו הגשמים לירד ברביעה שניה לפי שאין זמן קבוע למשך ירידתן ורשב"ג מיקל טפי ואמר עד זמן רביעה אע"פ שלא ירדו גשמים ובגמרא מפרש זמנן: (י)עד ר"ח אדר אדר הראשון. עד סוף אדר אדר הראשון. ובלוה לשון שאמר לעולם נקרא הראשון אדר סתם: (כ)אינו אסור אלא עד ליל פסח. שלא נתכוין לאסור עצמו בד' כוסות כיון שכל העולם שותין יין והא דאמרי' לעיל עד שיהא אסור עד שילא היינו בשאר דברים חוץ מיין: וכן בשר בערב יום כפור רגילין לאכול כדאמרינן (ברכות ח:) כל האוכל ושותה כו' בו מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי ותנן במסכת חולין (דף פג.) ובדברי רבי יוסי הגלילי אף ערב יום הכפורים בגליל וכן שום בע"ש כתקנת עזרא (ב"ק פב.): זהו כבודי. שאמרתם בני מעלי: ר"מ אוסר. לעיל פירשתי דר"מ מודה ברישא: את בת אחותו. שהיא בת גילו: שלא נתכוין זה אלא לשם אכילה ושתיה. ומיהו גם באכילה ושתיה מותר כיון שלא הוציאם מפיו ונגדר בעינן שיוציא בשפתיו כדכתיב כל היוצא מפיו יעשה ולא דמי לרישא דאיסורו בכלל האסור איתיה: גמ' אסור עד שיגיע הקיץ בגליל. דבתר מקום נדרו אזלינן ומסתברא דה"ה לקולא: מחלוקת עד הגשמים. דת"ק בעי ירידה של רביעה שנייה ורשב"ג סבר זמן רביעה שנייה דגשמים משמע לת"ק ירידת גשמים וגם משמע לשון רבים ומיעוט רבים שנים: אבל עד הגשם. לשון זמן גשם וגם משמע לשון זמן רביעה ראשונה:

תוספות

הנודר עד הקציר. ובמקומו יש קציר חטים וקציר שעורים עד שיתחיל קציר חטין דקציר המיוחד קאמר: הכל לפי מקום נדרו. כלומר מה שאמרנו קציר חטין היינו במקום שיש קציר חטין אבל אם אין במקומו אלא קציר שעורין [שעורין] קאמר ולא תלינן בקציר חטין דעלמא וגם לענין זה אזלינן אחר מקום נדרו שאם היה בהר קציר הר קאמר וכי נמי מטא קציר דבקעה אינו אסור עד קציר דהר: עד הגשמים שיהיו גשמים כילד עד שירד רביעה שניה. דבא"י לא היו יורדין גשמים כ"א ג' פעמים וקורין להם רביעות: רשב"ג אומר עד שיגיע זמנה של רביעה שנייה. כי נמי לא ירדה ובגמ' מפרש אימתי זמנה: עד שילא ניסן כו'. דעד ניסן אמן ירידת גשמים: עבדא דנורא אנא. כלומר שהוא משועבד לכהנים של אותה עבודת כוכבים שעבדיהם פטורין מן המכס ולאו נראה כמודה להם שהדבר ידוע [דליפטור] ממס [לאמר הכי]: האיכא לפני עור. שיעשו צלמים או בנין לפני עבודת כוכבים: רוב עצים להסקה. וכל היכא דאיכא למיתלי בהיתירא תלינן מכאן יש ללמוד שאסור להלות מעות לצורך בנין עבודת כוכבים או לצורך תכשיטיה כ"ש למכור להם משמשין ודברי תיפלות כגון גביעים מחתות וספרים (ו)והמודע יגלים: אינו אסור עד שיגיע בגליל. במקום שנדר: מחלוקת דאמר עד הגשמים. [דהא אמרינן עד] רביעה שנייה נדר למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה או עד שתרד או עד הזמן אבל אמר עד הגשם עד זמן קאמר פירוש רביעה ראשונה: